

Budapest színei.

Irta Elek Artúr.

Összességében minden város egy-egy színe kép, amelynek színbeli jellemét különböző tényezők határozzák meg. A kicsi városoknál fontos szerepe jut ebben a környező természetnek, a zöld mezőnek, melyet fehérén pettyeznek be a városka házai; a zöld völgyeskének, mely zöldjével a magasból letekintő szemben kiegészítő színeit szolgáltatója a kis házak vörös tetejének; vagy a kék tengernek, mely a kisváros épületeinek régiségtől sárga színét haragosra fokozza vagy édessé enyhíti. Nem olyan egyszerű a nagyváros színeinek dolga. Aki Buda hegyeiről Pestre néz, az mindenekelőtt csak egy részét látja a városnak és a nagy távolságból a néhez levegő annak is összemossa a színeit. Ködben, füstben, párában uszik messziről nézve a nagyváros. Nem mutat határozott színű képet. A nagyváros színeit azért belső tényezőkben kell megkeresni.

A természet, igaz, belülről is szóhoz juthat a nagyvárosban. Budapest kettéosztója, a Duna, az ég boltját is nagy-szélesre nyitja a két város között és egyben a dombok-heggek zöldjét is belekeveri a tájba. De a nagyvárosok színe képe mégis az utcák színeiből rakódik össze.

A múlt század nyolcvanas éveinek elején — ameddig az emlékezésem hátralát — Budapest utcáinak még határozott színe képe volt. Akkor még megvolt a régi Pest, a 85-ös kiállítás és a millenniumot megelőző, majd követő építő-romboló munka még meg nem kezdődött benne. Mind a két lábán állott még az ódon Belváros és kikezdetlen volt a régi Pestnek többi városrésze is. Az Andrássy-ut házai még vadonatújok voltak és híre se hallatszott a „nagykörut“-nak, amelynek művészet nélkül való léte annyi érdemesebb épület életébe került. Sok volt az akkori Pesten a kedves régi empire-stílusú épület és majd ugyanannyi az 50—70-es éveknek a középkori építéstílusokat szelidítő és nemesítő „maximilián“-stílusú háza.

Szinte kivétel nélkül mind harsány sárga színekkel pompázott. Harsogásukhoz a bátorságot a főváros legelőkelőbb épületétől kapták — a királyi vártól. Az akkor még abban az alakjában ülte meg méltóságosan a várhegy tetejét, amelyet Mária Terézia királyasszony adatott neki. Jóval kisebb volt a mai palotánál, de nemesebb arányú épület. Diszje alig volt: ami leginkább díszítette, az a pompás sárga színe volt. Ablakkeretei és csukott zsalugátere haragos-zölden váltak el a sárga alaptól. Az a sárga megalkuvástalan és restelkedés nélkül való, teli hangzású szín volt. A kén és a narancs sárgája között zengő bator és mégis művészi sárga. Messzire elvilágító színe sok pesti házról visszaverődött.

Az akkori pesti utcának képét az a sárga festette színesre. Ilyenféle sárga színbe burkolódzott a mai Központi Városháza, amely akkor még a Károly-kaszárnya volt és a környezetbeli régi nagy bérházak mind. A csigákon lebegő hidról meszelgető homlokzatfestők abban az időben ugyszólva csak sárga színeket fogyasztottak. Kivétel az egy Újépület sok udvaros tömbje volt. Annak homlokfalait évről-évre gyászos kékeszürkére meszelték. De elvégre az is szín volt, karakter az utca képén.

A millénium után kerekedett felül a fröcskölt vakolat divata. A homlokzatfestésnek ez a módja — amely nem is festés, hanem seprűvel való falrafröccsentése a fővennyel megsűrített festéknek — gazdaságosabb a régiénél, mert tartósabb nála. Tőle a falfelület elveszti simaságát, rücskössé lesz, a kőhöz annál hasonlatosabb, mert az egyenetlenné lett falfelület árkaizugaiban a por és korom jól megül és a kő patinájára emlékeztető valaminek a hatását kelti. A fröcskölt vakolat egy évtized leforgása alatt megölte a meleg sárga színeket. Helyükre a hideg és unalmas szürkét tette, amelytől Budapest és a nyomában baktató vidék utcái is megteltek minden érzést közömbösítő egyhangúsággal. A háztulajdonosok, de maguk az építőművészek is ellenkezés nélkül megadták magukat a korizlés diktatúrájának. A szép sárga falszín valósággal gyűlöletes lett, bántóan rikitónak érezték, nagy-

városhoz nem méltó rusztikus hangnak. Mennyivel előkelőbb, diszkrétebb és semmitmondóbb nála az egyforma szürke. Így lett a sárgán ragyogó Budapestből a földkerekeknek egyik legszürkébb városa. Hasztalan igyekeztek egyesek színes oázisokat elplántálni a szürkeség sivatagában. Egy időben a müegyetem építő-tanárai a vörös nyerstéglát és annak megfinomított válfaját, a szárazon sajtolat téglát törekedtek meghonosítani Pest építkezésében. Nem nagy sikerrel, amiben nyilván az építő urak voltak hibásak. Ők ugyan a magyar agyag kevésbé megfelelő voltára háritották a felelősséget és épületeiknek színbeli unalmas hatását annak tulajdonították, hogy a kiégetett magyar agyagföld színe nem kellemes színárnyalatu. De a hiba valójában abban volt, hogy filiszteri lelkek áhitat és őszinte érzés nélkül, külföldi példákra emlékezve, de azokat meg nem értve, kísérleteztek a vörös agyag nemes anyagával. Más irányuk voltak néhai Lechner Ödön városszínesítő próbálkozásai. Ami utána megmaradt, az valóban oázis az utcaszürkeségben eltikkadt szemnek. A nép virágos képzetének játéka alakult tudatos művészetté nemes anyagukban. Fájdalmas kár, hogy olyan kevés nagy alkotásra adatott mód Lechnernek. Néhány oázissal több nagyon elkélne az olyan nagy szürke városnak, mint Budapest. Viszont baj támadna abból, ha a színes oázisok igen elszaporodnának. A város képe el nem bírja a szeszélyest és a tarkát. Nyugtalanító lesz tőlük. Az olyan hatalmas komplexum, mint egy-egy nagyvárosnak a képe, egyenesen megkívánja az ismétlődőnek, az egyformának és egyhangunak bizonyos mértékét. De finom arányérzékkel kiszámított vagy megérezett bizonyos mértékét.

A kor izlése újra fordul elé juthatott, mert egy idő óta Budapest utcái mintha ismét színesedni kezdenének. Megjelent rajtuk a sárga szín. Eleinte batoralanul, bécsi fehérrel megtompítva, de utóbb egyre bátrabb sárgán. Egy ideig csak a kisebb épületek mertek megszínesedni, a budai dombok egy-egy ujon épült villája, de azóta mindjobban terjed a színeség divatja, s ma már hatalmas pesti bérházak sem restelnek színes gunyát

huzni magukra. Hogy-hogynem, újra a sárga lett a divatos szín, mintha a homlokzatmázoló derék kőművesek a régi Pest hagyományához kívánnának visszatérni.

Honnan jött meg a pesti utcakép urainak a színeshez való bátorsága, nem tudni. De alighanem külföldet járt építészeink hozták meg. Külföldön — és nem csak Délnek hangosabb életkedvű országaiban — az utca-színesség iránt való érzék nem zsbibadt el soha annyira, mint nálunk. Milyen színes város például Nürnberg. Az építkezés anyaga ott főként egy rózsaszínű homokkőfajta, mely a város környékén bőven fordul elő. Tőle kapja Nürnberg színeke rózsaszínű karakterét. Még színesebbek a kisebb német városok. Bennök igazán vakmerő színek váltakoznak az utca képén: rózsaszín, égszínkék, citromsárga házak. Más városokban az égetett agyagtégla komor rozsdaszínébe öltöztek a régiek épületek.

Fesztelenebbül színesebbek az olasz városok. Rómának a mély kávébarna az uralkodó színe. Arra festik az ősi hagyomány szerint a nem kőből épült paloták vakolt falait. Ugyanilyen színiek ott nyáron a nap ellen kifeszített ablakfüggönyök is. Másik domináns színe Róma utcáinak a travertino nevű likacsos mészkőfajta patinás mély sárgája. A külvárosokban és a környéken azután féktelenül élnek világukat a legmerészebb színek. A hatalmas kockaalaku házak a bíbor, a buzavirág, a halvány rózsza, a narancs és a citrom színében virítanak, hogy a sűrű házakhoz szokott szem ujjongani szeretne közöttük. A nyerstéglával sem tudnak mások olyan művészi színezni, mint az olaszok. Siena városának ez az építőanyag adja meg a színjellegét. Csaknem rózsaszínűnek ható falak épülnek a mienknél jóval keskenyebb téglákból, s hogy a fal színhatásának egysége meg ne bontassék, a téglákat megkötő vakolatot is rózsaszínűre festik. Felső-Olaszország kőben szükkölködő tájain egész városoknak a nyerstégla az építőanyaga. És milyen színes város például Cremona, vagy a kicsiny Busseto és micsoda felejthetetlen színhatásu szimbóluma Ferrarának az Esték vérszínű várkastélya!

Ha az utcák színesre festéséhez példát és

bátorságot akarnának keresni, volna hová fordulniok Budapest városdiszítőinek. S a városkép színezésének legművészebb módjáról még nem is beszéltünk: a homlokfalaknak dekoratív festéssel való beborításáról. Aki Veronában valaha megfordult, annak mindörökké felejthetetlen a Piazza d'Erbe házainak, vagy Fra Giocondo diszkrét aranyos diszű loggiájának emléke. Az eső megmosta, a nap kiszította a hatalmas homlokatfestmények színét. Legtöbbjükön már meg sem igen ismerszik az eredeti ábrázolás. Olyanok, mint régi, kopott falikárpitok. De van annál megragadóbb disze a falnak? Mikor azok a falfestmények még újak voltak, alighanem idegenül hatottak az utcának egy-egy akkordra beállított színeikében. Mennyire rikitóznak hatnak például Augsburgban a vadonatuja felújított régi homlokatfestmények! A németek rendezesebbek az olaszoknál és nem tűrik, hogy az idő beavatkozzék a dolgukba. Holott az szolgálival, az esővel, a széllel, a napsütéssel a legművészebb érzésű utcadiszítő. Mindent, ami disszonáns, felold a maga összebékeltető tónusában.

Szép az eleven sárgára festett ház is, de Budapest utcáinak mi annál is szebb és nagyobb változatossága díszit kívánnánk: a dekoratív ábrázolásokkal borított homlokatokat. Milyen új élet költőznék velük a városba. Az utcák szája megnyílnék tőlük, bezédesekké lennének. S mennyire más értelmet kapna ennek a gyakorlatnak elterjedésével egész művészetünk. A festés művésze megint azzá lenne, ami volt eredetileg: a faldiszítész művészetévé. És megélednének régi feladatai, a feledésbe merültek: a művészet örök nagy problémái. Budapest az életöröm városává válnék, utcáin ujjongva hahótáznának a színek. S közben — szinte mellékesen — kialakulna házai falán a magyar monumentális művészet, amely feladatok híján mindaddig nem bírt megszületni.

Utópiának látszik, pedig olyan egyszerű az egész és annyira nincsen benne semmi olyan, ami akár ma is, nyomoruságunknak ebben a véget érni nem akaró korszakában, megvalósíthatatlan volna.

toigazgatója igyekezett társadalmi uton előteremteni a pénzt, azonban az újabb akció ismét sikertelenül végződött, mert egészen csekély összegeket ajánlottak fel a célra. Viszont az ásatások megindulásának dátuma is

Egy versenytár

Ki kapta meg a mezőhegyesi ménedöntötte el a földművelésügyi miniszternek

Haas Mór, mint a V

Néhány nap óta különös versenytárgyalás eredménye tartja izgalomban a bőrszakmát. A mezőhegyesi m. kir. állami ménesbirtok igazgatósága pár héttel ezelőtt nyilvános árlejtést hirdetett a ménesbirtok féle nyersbőrtermelésének, továbbá 5000 kg. kétszer főzött szappannak és 5000 kg. olvasztott fagygnak az eladására. A versenytárgyalást augusztus 3-án tartották meg Mezőhegyesen és ez alkalommal a következő cégektől érkezett be ajánlat: *Nemzetközi Bőripari és Kereskedelmi Rt., Vigodni Adolf, Haas Mór, Szende Lipót, Werkner Izidor és Falik Emámuel.*

Az írásbeli ajánlatok felbontása után kiderült, hogy a legnagyobb árat Szende Lipót és a Nemzetközi ajánlották, úgy hogy a ménesbirtok igazgatósága

csak ezt a két ajánlatot terjesztette fel döntés céljából a földművelésügyi miniszteriumnak,

míg a többi ajánlattevőnek rögtön visszafizette a letett bánatpénzt. Mivel előrelátható volt, hogy a miniszterium a legdrágább ajánlattevővel: Szendével fogja a szerződést megkötni, Szendét rögtön felszólították, hogy kérésüljön el az árak átvételére.

Eddig teljesen rendben, a közszállítási szabályrendelet intézkedéseinek pontos betartásával ment a dolog. Szende néhány nap múlva